

21.3.2022

VN/7780/2022

Aluehallintovirastoille, kunnille ja sairaanhoitopiireille

Ohjauskirje lakkoon varautumisesta ja sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden turvaamisesta häiriötilanteessa

Tausta

Tehy ja Suomen lähi- ja perushoitajaliitto Super ovat 3.3.2022 jättäneet lakkovaroituksen kuuteen sairaanhoitopiiriin osana työehtosopimusneuvotteluja Kunta- ja hyvinvointialuetyönantajat KT:n kanssa. Lakko kattaa Pohjois-Pohjanmaan, Pohjois-Savon, Varsinais-Suomen, Pirkanmaan, Helsingin ja Uudenmaan sekä Keski-Suomen sairaanhoitopiirien lisäksi niiden omistuksessa tai läheisessä yhteistyössä olevat yhtiöt ja osuuskunnat. Alkuperäisen lakkovaroituksen mukaan lakko olisi alkanut perjantaina 18.3.2022 klo 6 ja päättyen perjantaina 1.4.2022 klo 6. Työ- ja elinkeinoministeriö on myöhemmin päättänyt siirtää työnseisauksen alkamista kahdella viikolla siten, että lakko voi toteutua aikaisintaan 1.4.2022 klo 6. Tehy ja Super ovat 17.3.2022 jättäneet uuden lakkovaroituksen 13:een sairaanhoitopiiriin ja lakko on ilmoitettu alkavaksi 1.4.2022 klo 6 ja päättyväksi 15.4.2022 klo 6. Lakon piirissä on kaikkiaan noin 40 000 hoitajaa. Lakkokohteissa annetaan suojelutyöneuvotteluihin perustuen suojelutyötä välittömään hoitoon potilaiden hengen turvaamiseksi tai pysyvän vakavan vammautumisen estämiseksi.

Lisäksi Julkisanalan koulutettujen neuvottelujärjestö JUKO, JHL ja Jyty ovat 7.3.2022 jättäneet Jyväskylän ja Rovaniemen kaupunkeja koskevan lakkovaroituksen. Lakko alkaa 23.3.2022 ja päättyy 24.3.2022. JUKO, JHL ja Jyty ovat tämän jälkeen antaneet lakkovaroitukset myös koskien Tampereen ja Kuopion kaupunkeja, joissa lakko alkaa 29.3.2022 ja päättyy 30.3.2022 sekä Oulun ja Turun kaupunkeja, joissa lakon on määrä alkaa 6.4.2022 ja päättyä 7.4.2022. Työ- ja elinkeinoministeriö on myöhemmin päättänyt siirtää työnseisauksen alkamista Rovaniemen ja Jyväskylän kaupunkien osalta 6.4.2022 saakka ja Tampereen ja Kuopion kaupunkien osalta 12.4.2022 saakka. Lakkovaroitukset koskevat kaikkia kunta-alan sopimuksia: kunta-alan yleistä työ- ja virkaehtosopimusta, sote-sopimusta, opettajien, lääkäreiden ja tekniikan sopimuksia sekä JHL:n ja Jytyn osalta lisäksi AVAINTE:n piirissä työskenteleviä. Lakon piirissä on noin 40 000 – 50 000 palkansaajaa. Lakon ulkopuolelle on rajattu työtehtävät, joiden tekemättä jättäminen aiheuttaisi vaaraa ihmisten hengelle, terveydelle tai omaisuudelle.

Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän toiminta häiriintyy työtaistelutilanteissa ja palvelujen tuottaminen voi vaikeutua tai jopa estyä kokonaan.

Lakon uhka edellyttää, että kunnat ja sairaanhoitopiirit valmistautuvat ja varautuvat tilanteeseen etukäteen ja varmistavat erityisesti kiireellisten ja välttämättömien sosiaali- ja terveyspalveluiden toteutumisen lakon aikana.

Sosiaali- ja terveydenhuollon alueelliseen valmiuteen ja varautumiseen liittyvät tehtävät

Sosiaali- ja terveydenhuollon varautumista häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin johtaa, valvoo ja yhteen sovittaa sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Valtion viranomaisten ja laitosten sekä kuntien on varmistettava tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös poikkeusoloissa ja häiriötilanteissa.

Kuntien ja sairaanhoitopiirien on varauduttava mahdollisen lakon aiheuttamiin häiriöihin ja sen vaikutuksiin sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmälle. Varautumisen ja toimenpiteiden tulee olla ripeitä ja tilannetta ennakoivia ja viranomaisten tulee käyttää niille osoitettua toimivaltaa, noudattaen suhteellisuus-, välttämättömyys- ja tarkoitussidonnaisuuden periaatteita sekä muita hyvän hallinnon vaatimuksia.

Terveydenhuoltolaissa (1326/2010) säädetään terveydenhuollon alueellisesta varautumisesta. Terveydenhuoltolain 38 §:n mukaisesti sairaanhoitopiirin kuntayhtymän on päätettävä yhteistyössä alueensa kuntien kanssa terveydenhuollon alueellisesta varautumisesta normaaliolojen häiriötilanteisiin ja poikkeusoloihin. Erikoissairaanhoidon ja perusterveydenhuollon yhteistyönä tapahtuvalla varautumisella edistetään terveydenhuollon kapasiteetin ja voimavarojen käyttöä ja potilasvirtojen ohjauksen etukäteissuunnittelua. Lisäksi erityisvastuualueen sairaanhoitopiirien on yhteistyössä suunniteltava ja sovitettava yhteen alueensa palvelujen tuotanto sekä vastattava terveydenhuoltolain 42 a §:n mukaisista valmiuteen ja varautumiseen liittyvistä tehtävistä.

Vastaavasti sosiaalihuoltolain (1301/2014) 33 b §:n 1 momentin mukaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavan viranomaisen tulee valmiussuunnitelmin sekä häiriötilanteissa että poikkeusoloissa tapahtuvan toiminnan etukäteisvalmisteluin ja muilla toimenpiteillä varmistaa tehtäviensä mahdollisimman hyvä hoitaminen myös normaaliolojen häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa. Yhtenäinen sosiaali- ja terveydenhuollon valtakunnallinen valmiussuunnittelu ja tilannekuvan luominen turvaavat sosiaali- ja terveydenhuollon kyvykkyyttä vastata häiriötilanteisiin, kuten lakon uhkaan.

Toimenpiteet sosiaali- ja terveyspalveluiden turvaamiseksi ja asiakas- ja potilasturvallisuuden varmistamiseksi

Sosiaali- ja terveysministeriö korostaa, että vaikka työtaistelusta aiheutuu palvelujärjestelmälle lisäpainetta, kuntien ja sairaanhoitopiirien on huolehdittava niille kuuluvien tehtävien suorittamisesta ja turvattava asiakkaiden ja potilaiden oikeus saada tarvitsemansa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut yksilöllisiä tarpeita vastaavasti.

Kuntien ja sairaanhoitopiirien tulee laatia etukäteen suunnitelma mahdollisen lakon varalta siitä, miten palvelut turvataan lakon aikana kiinnittäen erityistä huomiota kiireellisten ja välttämättömien sosiaali- ja terveyspalveluiden turvaamiseen sekä asiakas- ja potilasturvallisuuden varmistamiseen. Kuntien on jatkuvasti arvioitava palvelutarpeen kehitystä ja varauduttava jo ennakkollisesti muuttamaan toimintaa palvelutarpeeseen vastaamiseksi. Kunnat voivat tarvittaessa päättää palvelujen järjestämisestä esimerkiksi yhteistoiminta-alueella, kuntien välisenä toimintana tai keskittämällä toimintoja.

Palveluiden järjestämisessä kuntien ja kuntayhtymien keinoina ovat ensisijaisesti:

- Kuntien ja sairaanhoitopiirien välinen yhteistyö ja joissain palveluissa myös alueiden väliset yhteistyön ja keskinäisen avunannon mahdollisuudet, huomioiden myös erityisvastuualueen laajuinen yhteistyö palveluiden turvaamisessa ja henkilöstön riittävyden varmistamisessa.
- Palvelujen hankkiminen muilta kunnilta ja kuntayhtymiltä.
- Ostopalvelujen ja palvelusetelin hyödyntäminen. Yksityistä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelutuotantoa sekä kolmannen sektorin toimijoita voidaan käyttää täydentämään ja vahvistamaan julkista palveluntuotantoa alueen tarpeen mukaisesti. Ostopalvelujen osalta kuntien on tarkistettava yksityisten sopimukset häiriötilanteisiin varautumisesta ja annettava varautumishajaus ostopalvelutuottajille.
- Lisähenkilöstön rekrytointi itse, henkilöstöyrityksiltä tai sopimuksin muilta kunnilta.
- Työlainsäädännön mukaiset mahdollisuudet, henkilöstösiirrot ja neuvottelut työntekijöiden kanssa.
- Kiireettömän hoidon väliaikainen supistaminen kiireellisen hoidon varmistamiseksi potilaiden terveyttä kuitenkaan vaarantamatta.
- Palvelujen muut organisointi- ja järjestämismahdollisuudet.

Lakon toteutuessa sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmässä on tilapäisesti merkittävä vaje sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstöstä. Varautumisen ja suunnittelun tarkoituksena on varmistaa häiriötilanteen aikana ja palvelujärjestelmän kuormittuessa riittävä henkilöstömäärä niin, että sosiaali- ja terveyspalvelujen toimintakyky voidaan turvata. Toiminnat ja palvelut tulee priorisoida kiireellisyyden

sekä erityisen tarpeen perusteella ja päivityksellinen ja kiirevastaanottotoiminta on varmistettava.

Lakon uhatessa kriittisten palvelujen ja toimintojen turvaamisessa voidaan hyödyntää myös suojelutyötä, jonka teettämisen tarpeen ratkaisee kunta tai kuntayhtymä. Kunnan ja hyvinvointialueen virkaehtosopimuksista annetun lain (669/1970) 12 §:n mukaan suojelutyöllä tarkoitetaan työtä, jonka suorittaminen työtaistelua toimeenpantaessa on välttämätöntä kansalaisten hengen tai terveyden vaarantumisen ehkäisemiseksi taikka sellaisen omaisuuden suojelemiseksi, joka työtaistelun johdosta erityisesti vaarantuu. Viranhaltija ei ole velvollinen suorittamaan sallitun lakon alaisia tehtäviä. Työtaistelun piiriin kuulumattoman viranhaltijan on täytettävä tavanomaiset virkavelvollisuutensa, minkä lisäksi hän on velvollinen tekemään suojelutyötä. Työtaistelun piiriin kuuluva voi suostumuksellaan tehdä suojelutyötä.

Suojelutyön tekemisestä ja siihen tarvittavasta henkilöstömäärästä päättää työnantaja. Suojelutyön tekemistä koskeva määräys tulisi antaa viranhaltijoille hyvissä ajoin, jotta kriittiset toiminnot voidaan turvata muilla järjestelyillä tilanteissa, joissa suojelutyöstä kieltäydytään. Työtaistelun aikana työnantajat arvioivat tarpeen ja mahdollisuuden muuttaa työtehtäviä toimintaedellytysten ja henkilöstön ammattitaidon ja kykyjen perusteella. Toimintojen turvaamiseksi voidaan myös itse työtä ja työtehtäviä siirtää muualle kuin tavanomaisessa työpaikassa tehtäväksi. Työnantaja vastaa työntekijöiden työturvallisuudesta myös lakon aikana. Työpaikan riskien arvioinnissa ja sen perusteella tehtävissä toimenpiteissä on poikkeavat tilanteet ja mahdollinen toiminnan vajaamiehitys otettava huomioon.

Sosiaali- ja terveysministeriö pitää tärkeänä palvelujen kuormitukseen ja henkilöstöön liittyvän ajantasaisen tilannekuvan muodostamista sekä siihen liittyvää tiedon analysointia, jotta käytettävissä olevat resurssit voidaan suunnata kriittisiin tarpeisiin. Sosiaali- ja terveysministeriö seuraa erikoissairaanhoidon, perusterveydenhuollon ja sosiaalihuollon palvelujen ja henkilöstön tilannetta Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) ja sosiaali- ja terveysministeriön :n toteuttaman tilannekuvakyselyn kautta ja käy niiden pohjalta kuntien ja kuntayhtymien kanssa vuoropuhelua lakkoon varautumisesta ja sen edellyttämistä toimenpiteistä.

Tilanne palvelujen kuormituksen ja henkilöstön riittävyyden osalta vaihtelee eri puolella Suomea, minkä vuoksi sosiaali- ja terveysministeriö kehottaa kuntia ja sairaanhoitopiirejä arvioimaan huolellisesti myös keskinäisen yhteistyön mahdollistamat keinot palvelujen ja henkilöstön riittävyyden turvaamiseksi.

Sosiaali- ja terveysministeriö kehottaa aluehallintovirastoja valvovana viranomaisena pitämään yhteyttä alueensa palvelujärjestelmään ja huolehtimaan, että lakkoon ja sen edellyttämiin toimenpiteisiin on alueellisesti varauduttu ja että asiakas- ja potilasturvallisuus sekä välttämättömät palvelut voidaan väestölle turvata.

Kansliapäällikkö

Kirsi Varhila

Johtaja

Jaska Siikavirta

Jakelu

Kunnat
Sairaanhoitopiirit
Aluehallintovirastot
Valvira

Tiedoksi

Perhe- ja peruspalveluministeri Lindén
Valtiosihteeri Mäkipää
Erityisavustaja Lindeberg
Valtioneuvoston kanslia
Suomen Kuntaliitto
Terveysten- ja hyvinvoinnin laitos
Ålands hälso- och sjukvård
Ahvenanmaan maakuntahallinto